ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 2.10.2025
COM(2025) 587 final

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

πρώτη ενδιάμεση αξιολόγηση της δράσης Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης για την περίοδο 2020-2033

{SWD(2025) 284 final}

1. Εισαγωγή

Η Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης (στο εξής: ΠΠΕ) γεννήθηκε το 1985 από μια ιδέα της πρώην υπουργού Πολιτισμού της Ελλάδας Μελίνας Μερκούρη και αποτελεί εμβληματική δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι να προωθήσει και να τιμήσει την πλούσια πολιτιστική πολυμορφία και την κοινή κληρονομιά της Ευρώπης, τονώνοντας έτσι το αίσθημα των πολιτών ότι ανήκουν σε έναν κοινό πολιτιστικό χώρο, και να ενισχύσει τη συμβολή του πολιτισμού στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη των πόλεων. Αρχικά, οι πόλεις ανακηρύσσονταν «Ευρωπαϊκές Πολιτιστικές Πόλεις» από τα κράτη μέλη βάσει ψηφίσματος των αρμοδίων για τα πολιτιστικά θέματα υπουργών, στοιχείο το οποίο αποτελούσε αναγνώριση του ουσιαστικού ρόλου που διαδραματίζουν οι πόλεις στη διαμόρφωση και την εξάπλωση του πολιτισμού στην Ευρώπη. Μετά την έκδοση της απόφασης αριθ. 1419/1999/ΕΚ (η οποία τροποποιήθηκε με την απόφαση αριθ. 649/2005/ΕΚ το 2005), οι «Ευρωπαϊκές Πολιτιστικές Πόλεις» μετατράπηκαν σε «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες της Ευρώπης» και η πρωτοβουλία θεσπίστηκε ως κοινοτική δράση. Το 2006 εκδόθηκε νέα απόφαση (1622/2006/ΕΚ), με την οποία συμπληρώθηκαν οι κανόνες για την επιλογή και την παρακολούθηση των διαφόρων Πολιτιστικών Πρωτευουσών της Ευρώπης. Η ισχύουσα νομική βάση, η απόφαση αριθ. 445/2014/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, εκδόθηκε το 2014 για να καλύψει τα έτη 2020-2033.

Η παρούσα είναι η πρώτη ενδιάμεση αξιολόγηση της δράσης ΠΠΕ για την περίοδο 2020-2033, όπως απαιτείται από το άρθρο 16 παράγραφος 2 της απόφασης. Αξιολογεί τις επιδόσεις της δράσης με βάση τα πέντε κριτήρια αξιολόγησης που καθορίζονται στις κατευθυντήριες γραμμές και την εργαλειοθήκη για τη βελτίωση της νομοθεσίας: αποτελεσματικότητα, αποδοτικότητα, συνάφεια, συνοχή και ενωσιακή προστιθέμενη αξία, καθώς και τον πιο μακροπρόθεσμο αντίκτυπο της παρέμβασης για την καλύτερη κατανόηση της δυνητικής κληρονομιάς που συνδέεται με τη φιλοξενία της δράσης «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης». Αποσκοπεί επίσης στον εντοπισμό ορθών πρακτικών και διδαγμάτων για τις μελλοντικές ΠΠΕ και τις ευρωπαϊκές πόλεις που ενδιαφέρονται να αναπτύξουν περαιτέρω τις πολιτιστικές στρατηγικές και την πολιτιστική προσφορά τους. Τέλος, η αξιολόγηση εντοπίζει πιθανές βελτιώσεις της δράσης που πρέπει να ληφθούν υπόψη για τη διάδοχη πρωτοβουλία μετά το 2033.

Λόγω του αντικτύπου της νόσου COVID-19 στην υλοποίηση της δράσης στην αρχή της περιόδου 2020-2033, επιλέχθηκε να συμπεριληφθεί ευρύτερο φάσμα διαφόρων ΠΠΕ και πόλεων που είναι κάτοχοι τίτλου, οι οποίες επιλέχθηκαν και παρακολουθούνται σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης νομικής πράξης. Αυτό κρίθηκε αναγκαίο για τη διαμόρφωση πληρέστερης εικόνας σχετικά με τον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο της δράσης.

Σχεδιασμός της δράσης

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομική βάση που καλύπτει την περίοδο από το 2020 έως το 2033, δύο κράτη μέλη δικαιούνται να φιλοξενούν τη δράση ΠΠΕ κάθε χρόνο, σύμφωνα με χρονολογική σειρά που ορίζεται στην απόφαση. Επιπλέον, το 2022, το 2024, το 2028, το 2030 και το 2033 μια πόλη χώρας ΕΖΕΣ/ΕΟΧ, υποψήφιας χώρας ή δυνάμει υποψήφιας χώρας (τρίτες χώρες) μπορεί επίσης να φέρει τον τίτλο. Τα κράτη μέλη διαχειρίζονται τη διαδικασία επιλογής τους σε εθνικό επίπεδο, υπό την ευθύνη της αρμόδιας αρχής τους και με τη συνδρομή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Επιτροπή είναι άμεσα υπεύθυνη για τη διοργάνωση των ανοικτών διαγωνισμών μεταξύ πόλεων που βρίσκονται σε τρίτες χώρες.

Οι διαγωνισμοί ξεκινούν το αργότερο έξι έτη πριν από το έτος εορτασμού, όταν το οικείο κράτος μέλος (η Επιτροπή για τον διαγωνισμό μεταξύ πόλεων που βρίσκονται σε τρίτες χώρες) δημοσιεύει πρόσκληση υποβολής υποψηφιοτήτων. Η πρόσκληση περιλαμβάνει τα έξι κριτήρια που προσδιορίζονται στη νομική βάση: «συμβολή στη μακροπρόθεσμη στρατηγική», «ευρωπαϊκή διάσταση», «πολιτιστικό και καλλιτεχνικό περιεχόμενο», «ικανότητα υλοποίησης», «προσέγγιση» και «διαχείριση».

Στη συνέχεια η επιλογή οργανώνεται σε δύο φάσεις: προεπιλογή το αργότερο πέντε έτη πριν από το έτος εορτασμού (οι υποψήφιες πόλεις μειώνονται σε κατάλογο προεπιλογής), ακολουθούμενη από επιλογή εννέα μήνες αργότερα (συνιστάται μία πόλη για τον τίτλο). Μια ομάδα εμπειρογνωμόνων εξετάζει τις προσφορές με βάση τους στόχους και τα κριτήρια της δράσης. Με βάση τη σύσταση της ομάδας το οικείο κράτος μέλος (η Επιτροπή για τις τρίτες χώρες) ανακηρύσσει επισήμως τη νικήτρια πόλη.

Μετά την ανακήρυξη, η πόλη υποβάλλεται σε διαδικασία παρακολούθησης έως το έτος εορτασμού. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας η Επιτροπή οργανώνει τρεις διασκέψεις μεταξύ της πόλης και της ομάδας για την επανεξέταση της προόδου και την παροχή καθοδήγησης. Βάσει σύστασης της ομάδας στο τέλος της διαδικασίας παρακολούθησης, η Επιτροπή αποφασίζει αν θα καταβάλει ή όχι το βραβείο «Μελίνα Μερκούρη» στην πόλη κατά την έναρξη του έτους εορτασμού. Το βραβείο χρηματοδοτείται από το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη».

Η ομάδα εμπειρογνωμόνων που είναι αρμόδια για τις διαδικασίες επιλογής και παρακολούθησης αποτελείται από 12 μέλη κατ' ανώτατο όριο: δέκα διορίζονται σε κυλιόμενη βάση από τα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς της ΕΕ για τριετή θητεία (τρία από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τρία από το Συμβούλιο της ΕΕ, τρία από την Επιτροπή και ένα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών) και έως δύο μέλη διορίζονται από το οικείο κράτος μέλος.

Η προεπιλογή των Ευρωπαίων εμπειρογνωμόνων πραγματοποιείται από την Επιτροπή μέσω ανοικτής πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία επιλέγονται οι εμπειρογνώμονες απαριθμούνται στο άρθρο 6 της νομικής βάσης.

Η διαχείριση της δράσης πραγματοποιείται στην Επιτροπή μέσω της μονάδας «Δημιουργική Ευρώπη» της Γενικής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού (ΓΔ ΕΑC).

Σε σύγκριση με την προηγούμενη μορφή της, η δράση ΠΠΕ που διέπεται από την απόφαση αριθ. 445/2014/ΕΕ επέφερε τις ακόλουθες αλλαγές:

- κατάργηση της ανάγκης επιβεβαίωσης των επιλεγμένων πόλεων σε επίπεδο ΕΕ, με τους κατόχους τίτλων ΠΠΕ να ορίζονται απευθείας από το οικείο κράτος μέλος·
- άνοιγμα στις υποψήφιες χώρες, στις δυνάμει υποψήφιες χώρες και στις χώρες ΕΖΕΣ/ΕΟΧ·
- πιο συγκεκριμένα και ισχυρά κριτήρια επιλογής, με μεγαλύτερη έμφαση στον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο της δράσης και στην ευρωπαϊκή διάσταση·
- συμπερίληψη προβληματισμών σχετικά με το προφίλ των μελών της ομάδας στη νομική βάση·
- διοργάνωση τριών διασκέψεων παρακολούθησης αντί δύο, με την πρώτη να διοργανώνεται τρία έτη πριν από το έτος εορτασμού και την τελευταία δύο μήνες πριν από το έτος εορτασμού·
- αλλαγή της αρμοδιότητας για την εκ των υστέρων αξιολόγηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην ανακηρυχθείσα πόλη·

- αναβολή της καταβολής του βραβείου «Μελίνα Μερκούρη» από δύο μήνες πριν από την έναρξη του έτους εορτασμού στην αρχή του έτους.

2. Κατάσταση ανάπτυξης της δράσης

Από το 1985 ο τίτλος έχει απονεμηθεί σε 82 διαφορετικές πόλεις σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ (συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου έως την έναρξη ισχύος της συμφωνίας αποχώρησης το 2020), ενώ επίσης απονεμήθηκε και σε πόλεις που βρίσκονται σε 5 τρίτες χώρες: Ισλανδία (2000), Τουρκία (2010), Νορβηγία (2000, 2008, 2024), Σερβία (2022) και Βόρεια Μακεδονία (2028). 22 πόλεις έχουν επιλεγεί βάσει της ισχύουσας νομικής βάσης, 13 από αυτές έχουν φιλοξενήσει/φιλοξενούν τη δράση κατά τον χρόνο σύνταξης της παρούσας ανακοίνωσης, ενώ 9 έχουν επιλεγεί και προετοιμάζουν το έτος εορτασμού τους.

Η απόφαση αριθ. 445/2014/ΕΕ τροποποιήθηκε το 2017 προκειμένου να ενσωματωθούν οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών που είναι συμβαλλόμενα μέρη της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο. Τροποποιήθηκε εκ νέου το 2020 λόγω της πανδημίας COVID-19. Προσέφερε και στις δύο ΠΠΕ του 2020 (Rijeka και Galway) τη δυνατότητα να παρατείνουν το έτος ΠΠΕ τους έως τις 30 Απριλίου 2021. Επιπλέον, το έτος ΠΠΕ στην Τιμισοάρα και την Ελευσίνα μετατέθηκε από το 2021 στο 2023, ενώ το έτος εορτασμού στο Novi Sad μετατέθηκε από το 2021 στο 2022.

Η χορήγηση καθεστώτος υποψήφιας χώρας στην Ουκρανία και τη Γεωργία το 2022 και το 2023 κατέστησε αμφότερες τις χώρες επιλέξιμες για τον διαγωνισμό που είναι ανοικτός σε πόλεις τρίτων χωρών, καθώς και οι δύο χώρες συμμετέχουν επίσης στο πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη».

3. Πορίσματα αξιολόγησης: Επιτυχίες και προκλήσεις

Αποτελεσματικότητα

Διαπιστώθηκε ότι η δράση ΠΠΕ ενθάρρυνε την αύξηση του αριθμού των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και τη διεύρυνση της πολιτιστικής προσφοράς στις πόλεις υποδοχής, τόσο ως προς το είδος όσο και ως προς την τοποθεσία. Εξετάζοντας τις τοπικές αξιολογήσεις της ΠΠΕ μεταξύ 2013 και 2022**, ένα τυπικό έτος ΠΠΕ αποτελείται από περίπου 1 000 έως 1 200 χωριστές πολιτιστικές δραστηριότητες**. Είχε επίσης σημαντικό αντίκτυπο στις επενδύσεις σε πολιτιστικές δραστηριότητες και υποδομές σε όλες τις πόλεις υποδοχής, με τους πολιτιστικούς προϋπολογισμούς των διοικήσεων των πόλεων υποδοχής να είναι συχνά περίπου 5 φορές μεγαλύτεροι λόγω της φιλοξενίας των ΠΠΕ τους. **Τα επίσημα στοιχεία συμμετοχής των ΠΠΕ των ετών 2013-2022 δείχνουν ότι περίπου 38,5 εκατομμύρια άτομα συμμετείχαν σε πολιτιστικές δραστηριότητες που υποστηρίζονταν από την ΠΠΕ** κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ως μέλη του κοινού, υπεύθυνοι επιμέλειας ή δικαιούχοι έργων. Ο δυναμισμός αυτός, παράλληλα με τη δυνατότητα του κοινού να παρακολουθεί δωρεάν πολλές εκδηλώσεις, συνέβαλε στη διεύρυνση του τύπου των δικαιούχων που κατανάλωναν πολιτισμό και ενθάρρυνε άτομα που δεν δραστηριοποιούνταν στον πολιτιστικό τομέα να παρακολουθήσουν πολιτιστικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα, αρκετές ΠΠΕ έχουν συμπεριλάβει μαθητές σχολείων, άτομα από μειονεκτούντα περιβάλλοντα (όπως μετανάστες και ανέργους), καθώς και άτομα που ζουν στις περιφερειακές γειτονιές μιας πόλης.

Η ΠΠΕ συνέβαλε επίσης στην ενίσχυση του πολιτιστικού και του δημιουργικού τομέα στις πόλεις υποδοχής. Μολονότι μέρος αυτού του αντικτύπου προήλθε από ειδικά έργα ανάπτυξης ικανοτήτων, οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στη δημιουργία τυπικών και άτυπων πολιτιστικών

οικοσυστημάτων. Η ΠΠΕ ενθάρρυνε τους τοπικούς ενδιαφερόμενους φορείς να συνεργαστούν για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτιστικών προγραμμάτων. Η εν λόγω συνεργασία, σε συνδυασμό με την εμπειρία της διαχείρισης μεγάλου αριθμού πολιτιστικών έργων, συνέβαλε στην ανάπτυξη τοπικών ταλέντων και στην οικοδόμηση μακροπρόθεσμης ικανότητας στον τομέα.

Η αξιολόγηση υπογραμμίζει τον τρόπο με τον οποίο η ΠΠΕ επιτυγχάνει τον στρατηγικό της στόχο να ενισχύσει τη διεθνή προβολή των πόλεων υποδοχής μέσω της υλοποίησης ενός ισχυρού πολιτιστικού προγράμματος**.** Αυτό καταδεικνύεται ιδιαίτερα από τον αυξημένο αριθμό ξένων επισκεπτών στις πόλεις υποδοχής, την εκτεταμένη κάλυψη από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης πριν και κατά τη διάρκεια του έτους και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας. Συνολικά, η ανάλυση από εκείνες τις ΠΠΕ που συνέλεξαν σχετικά στοιχεία δείχνει ότι **ένα έτος ΠΠΕ μπορεί να αυξήσει τον αριθμό των επισκεπτών σε μια πόλη υποδοχής κατά περίπου 30-40 %** (εκ των οποίων το 25-35 % προέρχεται από το εξωτερικό).

Αποδοτικότητα

Από την αξιολόγηση διαπιστώθηκε ότι, εκ σχεδιασμού, **η ΠΠΕ αποτελεί οικονομικά αποδοτική δράση ικανή να μοχλεύσει δημόσια και ιδιωτική χρηματοδότηση με σχετικά χαμηλό κόστος για την Ένωση (περίπου 3-5 εκατ. EUR ετησίως)**. Η ανάλυση των προϋπολογισμών των ΠΠΕ μεταξύ του 2013 και του 2022 δείχνει ότι **η δράση ενθάρρυνε συλλογικά χρηματοδοτήσεις της τάξης των 900 εκατ. EUR περίπου για το πολιτιστικό θεματολόγιο σε ολόκληρη την ΕΕ**, λαμβανομένης υπόψη όλης της χρηματοδότησης που δαπανήθηκε από ενωσιακές, εθνικές, περιφερειακές, τοπικές και ιδιωτικές πηγές.

Το βραβείο «Μελίνα Μερκούρη» (1,5 εκατ. EUR) αντιπροσωπεύει μόνο ένα μέρος του συνολικού προϋπολογισμού ΠΠΕ των πόλεων που φέρουν τον τίτλο, το οποίο κυμαίνεται μεταξύ 2 % και 7 % του συνολικού προϋπολογισμού των ΠΠΕ. Σημαντικό μέρος προέρχεται από δημόσιες πηγές, ενώ η εθνική, τοπική και περιφερειακή χρηματοδότηση παρέχει συλλογικά το 71 % του προϋπολογισμού. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι συχνά υπάρχει απόκλιση μεταξύ των προβλεπόμενων και των πραγματικών προϋπολογισμών, με τις περισσότερες πόλεις να αντιμετωπίζουν ελλείψεις λόγω διαφόρων παραγόντων, όπως οι μειωμένες δημοσιονομικές δεσμεύσεις από τις εθνικές κυβερνήσεις και οι απρόβλεπτες περιστάσεις. Μερικές μόνο πόλεις υλοποίησαν τα προγράμματά τους με τις αρχικές προβλέψεις του προϋπολογισμού τους.

Η αξιολόγηση επίσης περιέγραψε προκλήσεις που επηρεάζουν την αποδοτικότητα της δράσης και τα διδάγματα που μπορούν να πάρουν από την εμπειρία τους στην ΠΠΕ οι υποψήφιες πόλεις ή εκείνες που φέρουν τον τίτλο. Για παράδειγμα, οι χρονικοί περιορισμοί μεταξύ του σταδίου προεπιλογής και του τελικού σταδίου επιλογής αποτελούν ζήτημα για τις υποψήφιες πόλεις, οι οποίες μερικές φορές δεν μπορούν να βελτιώσουν πλήρως την αίτησή τους μεταξύ των δύο κύκλων επιλογής. Σε μεταγενέστερο στάδιο, ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην αξιοποίηση του έργου που έχει επιτελεστεί και των ικανοτήτων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας υποβολής προσφορών. Επιπλέον, μπορεί να δυσκολευτούν να βασιστούν σε επαρκή μάθηση και επικοινωνία μεταξύ προηγούμενων, σημερινών και μελλοντικών πόλεων ΠΠΕ.

Αποδοτικότητα των διαδικασιών επιλογής και παρακολούθησης
Σύμφωνα με την ισχύουσα νομική βάση, η διαδικασία επιλογής περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:

- Πρόσκληση για υποβολή αιτήσεων: τουλάχιστον 6 έτη πριν από το έτος εορτασμού.

- Προθεσμία υποβολής αιτήσεων: τουλάχιστον 10 μήνες μετά τη δημοσίευση της πρόσκλησης υποβολής αιτήσεων.
- Συνεδρίαση προεπιλογής και έκθεση: 5 έτη πριν από το έτος εορτασμού.
- Αναθεωρημένη προθεσμία υποβολής αιτήσεων και συνεδρίαση επιλογής και έκθεση: περίπου 9 μήνες μετά τη συνεδρίαση προεπιλογής.
- Ανακήρυξη πόλης: 4 έτη πριν από το έτος εορτασμού.

Μετά την επιλογή πραγματοποιούνται τρεις διασκέψεις παρακολούθησης, τρία έτη, 18 μήνες και δύο μήνες πριν από το έτος εορτασμού. Ενώ τα ενδιαφερόμενα μέρη των οποίων ζητήθηκε η γνώμη θεωρούν ότι οι τρέχουσες διαδικασίες επιλογής και παρακολούθησης λειτουργούν συνολικά καλά, εντόπισαν επίσης τομείς που επιδέχονται βελτίωση:

- **Χρονοδιάγραμμα υποβολής αιτήσεων**: Ενώ σε κυβερνητικό επίπεδο το χρονοδιάγραμμα για τη διαδικασία επιλογής θεωρείται συνολικά επαρκές, οι πόλεις θεωρούν δύσκολη την τήρηση των ισχυουσών προθεσμιών. Αυτό αφορά ειδικότερα την εννεάμηνη περίοδο μεταξύ της προεπιλογής και της τελικής επιλογής. Αυτό το σύντομο χρονικό διάστημα αυξάνει την πίεση στις πόλεις, ιδίως στις μικρότερες ή λιγότερο έμπειρες, όσον αφορά την οικοδόμηση διεθνών σχέσεων και την εξασφάλιση δεσμεύσεων από τοπικούς φορείς.
- **Διασκέψεις παρακολούθησης**: Ορισμένα ενδιαφερόμενα μέρη τάχθηκαν υπέρ της μετάβασης από τη διαδικασία παρακολούθησης σε έναν πιο συμβουλευτικό ρόλο, με εμπειρογνώμονες της ομάδας να συνεργάζονται στενά με τις πόλεις, προσφέροντας λύσεις και καθοδήγηση σε πραγματικό χρόνο. Κάτι τέτοιο θα ευθυγραμμιζόταν με τις προκλήσεις σε σχέση με την έλλειψη των απαιτούμενων δεξιοτήτων και την ανάπτυξη ικανοτήτων στις ΠΠΕ.

Συνολικά, ενώ τέσσερα έτη μετά την επιλογή θα μπορούσαν να επαρκούν για την υλοποίηση της εκδήλωσης από τις πόλεις, το χρονοδιάγραμμα αυτό ενδέχεται να είναι δύσκολο εάν μια πόλη δεν έχει ήδη επιτύχει ένα ορισμένο επίπεδο πολιτιστικής ωριμότητας. Μολονότι αυτό δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι οι λιγότερο προετοιμασμένες πόλεις δεν θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον τίτλο, το βιβλίο προσφορών τους θα πρέπει να εξετάζεται ρεαλιστικά και να κρίνεται υπό το πρίσμα της πραγματικής πολιτιστικής ικανότητας της πόλης και, εάν επιλεγεί, θα πρέπει να παρέχονται επαρκείς ευκαιρίες καθοδήγησης, παρακολούθησης και ανάπτυξης ικανοτήτων.

Τα ενδιαφερόμενα μέρη επισήμαναν επίσης ότι μπορεί να χαθεί χρόνος λόγω παρανοήσεων γύρω από δύο βασικές διαστάσεις των ΠΠΕ: την ευρωπαϊκή διάσταση και την κληρονομιά. Ενώ οι συμμετέχοντες στην αξιολόγηση δήλωσαν ότι τελικά κατανόησαν και τους δύο όρους, ορισμένοι θεώρησαν ότι η σαφέστερη καθοδήγηση σχετικά με το ποια είναι η εικόνα της ευρωπαϊκής διάστασης στην πράξη θα εξοικονομούσε χρόνο κατά τη διάρκεια των σταδίων της υποβολής προσφοράς ή του σχεδιασμού.

Η ένταξη εμπειρογνωμόνων και η παράδοση από τους απερχόμενους στους νέους παρουσιάζουν έναν ακόμη τομέα βελτίωσης, καθώς τα νέα μέλη συχνά δεν διαθέτουν τα κατάλληλα εργαλεία για μια απρόσκοπτη μετάβαση, με αποτέλεσμα την απώλεια γνώσεων και την άνιση συμμετοχή. Η δράση ΠΠΕ θα μπορούσε να ωφεληθεί από την ανάπτυξη δομημένων διαδικασιών ένταξης και την έμφαση στον συμβουλευτικό ρόλο των εμπειρογνωμόνων για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Γενικότερα, θεωρήθηκε ότι μια πιο συγκεντρωτική επικοινωνιακή στρατηγική σε επίπεδο ΕΕ θα αυξήσει την προβολή της πρωτοβουλίας στο σύνολό της, αλλά και των πόλεων που φέρουν τον τίτλο, παρέχοντάς τους πολύτιμη στήριξη.

Συνοχή

Η δράση ΠΠΕ παρουσιάζει ισχυρή εσωτερική και εξωτερική συνοχή. Οι διαδικασίες για την επιλογή και τη διαχείριση της πόλης υποδοχής ευθυγραμμίζονται ικανοποιητικά με τους στόχους της ΠΠΕ και η διαδικασία υποβολής προσφορών ορίζει ότι οι πόλεις πρέπει να εντάσσουν το έργο ΠΠΕ τους σε μια ευρύτερη πολιτιστική στρατηγική, με τη συμμετοχή διαφόρων ενδιαφερόμενων μερών και διαφορετικών επιπέδων διακυβέρνησης. Τα ενδιαφερόμενα μέρη σε εθνικό επίπεδο είναι ιδιαίτερα ζωτικής σημασίας, καθώς συχνά θεωρούν την ΠΠΕ ως ζήτημα εθνικής σημασίας. Ωστόσο, ενδέχεται να προκύψουν προκλήσεις όσον αφορά την εξισορρόπηση των τοπικών προτεραιοτήτων με τους ευρωπαϊκούς στόχους, ιδίως όσον αφορά την ευρωπαϊκή διάσταση.

Η ΠΠΕ ευθυγραμμίζεται με άλλα προγράμματα της ΕΕ, ιδίως με το εμβληματικό πρόγραμμα της ΕΕ για τους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργίας (στο εξής: ΚΠΔ), το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη». Και τα δύο έχουν κοινούς βασικούς στόχους, όπως η ενίσχυση της πολιτιστικής πολυμορφίας και η προώθηση των διασυνοριακών συνεργασιών. Ομοίως, αμφότερα στηρίζουν την ανταγωνιστικότητα των ΚΠΔ της ΕΕ, ενισχύουν την πολιτιστική συμμετοχή και προωθούν την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Η δράση ΠΠΕ έχει κοινά χαρακτηριστικά με τις προτεραιότητες της ΕΕ στους τομείς του οικολογικού προσανατολισμού και της κοινωνικής ένταξης. Υπάρχει περιθώριο βελτίωσης όσον αφορά την ευθυγράμμιση με τις περιβαλλοντικές προτεραιότητες και τις εξωτερικές πολιτικές της ΕΕ. Ενώ οι πόλεις που φέρουν τον τίτλο ή η περιφέρειά τους ή το οικείο κράτος μέλος μπορούν να επωφεληθούν από χρηματοδότηση της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης της πολιτικής συνοχής στον τομέα του πολιτισμού, ο προορατικός συντονισμός μεταξύ των δράσεων ΠΠΕ και άλλων πηγών χρηματοδότησης της ΕΕ παραμένει περιορισμένος. Όσον αφορά τη σχέση με τις εθνικές πρωτοβουλίες, η αξιολόγηση επισήμανε συνέργειες, καθώς και κάποιες περιορισμένες αλληλεπικαλύψεις.

Ενωσιακή προστιθέμενη αξία

Η δράση ΠΠΕ καταδεικνύει **σαφή και σημαντική ενωσιακή προστιθέμενη αξία με την προώθηση της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ πολιτιστικών φορέων στις πόλεις υποδοχής και των ομοτίμων τους σε άλλες χώρες, με την ενίσχυση της προβολής των ευρωπαϊκών πόλεων και με την προώθηση μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής ταυτότητας**. Μέσω της στήριξης της ΠΠΕ, πόλεις —ιδίως μικρότερες και λιγότερο διεθνώς αναγνωρισμένες— έχουν αποκτήσει επιτυχώς πρόσβαση σε παγκόσμια πολιτιστικά δίκτυα, έχουν φιλοξενήσει φιλόδοξα και ποικίλα πολιτιστικά προγράμματα και έχουν προσελκύσει την προσοχή του κοινού και των μέσων ενημέρωσης που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να προσεγγίσουν.

Η πρωτοβουλία όχι μόνο οδήγησε στην τόνωση του διεθνούς τουρισμού και των διασυνοριακών συνεργασιών, αλλά συνέβαλε επίσης στην αστική αναζωογόνηση, τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και την ενίσχυση των τοπικών πολιτιστικών τομέων. Ορισμένες πόλεις ξεχωρίζουν ως ισχυρά παραδείγματα του τρόπου με τον οποίο ο τίτλος της ΠΠΕ μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, την πολιτιστική διπλωματία και την ενσωμάτωση αξιών της ΕΕ, όπως η ανεκτικότητα και η ειρήνη. Επιτρέποντας τη συνεργασία με καλλιτέχνες και θεσμικά όργανα τόσο από χώρες της ΕΕ όσο και από τρίτες χώρες, η δράση στηρίζει τους στόχους πολιτιστικής διπλωματίας της ΕΕ και ενισχύει τον πολιτιστικό ιστό της Ευρώπης στο σύνολό της.

Ωστόσο, η αξιολόγηση επισημαίνει διάφορους διαρθρωτικούς περιορισμούς που παρεμποδίζουν το πλήρες δυναμικό της δράσης ΠΠΕ. Ειδικότερα, η έλλειψη επίσημου θεσμικού μηχανισμού για την ανταλλαγή γνώσεων και η απουσία κεντρικής βάσης δεδομένων

πολιτιστικών φορέων περιορίζουν τη βιωσιμότητα και την εμβέλεια των δικτύων που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους εορτασμού. Επιπλέον, ενώ η πρωτοβουλία προωθεί επιτυχώς τις ευρωπαϊκές αξίες, η ασυνεπής πολιτική στήριξη και η περιορισμένη δέσμευση μετά τον εορτασμό μπορούν να απειλήσουν τον αντίκτυπο του έτους εορτασμού. Ως εκ τούτου, από την αξιολόγηση προκύπτει ότι η παροχή πιο διαρθρωμένης στήριξης σε επίπεδο ΕΕ (όσον αφορά την επικοινωνία, την ανταλλαγή δεδομένων και τον σχεδιασμό για την αξιοποίηση της κληρονομιάς) θα ήταν ουσιαστικής σημασίας για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της διαρκούς επιρροής της δράσης ΠΠΕ.

Συνάφεια

Η δράση εξακολουθεί να εξελίσσεται παράλληλα με τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και το πολιτιστικό τοπίο της Ευρώπης. Ακόμη και ως μία από τις μακροβιότερες πολιτιστικές δράσεις της ΕΕ, η πρωτοβουλία εξακολουθεί να ευθυγραμμίζεται με τους μακροπρόθεσμους αναπτυξιακούς στόχους των πόλεων, ειδικότερα όσον αφορά την ενσωμάτωση του πολιτισμού στον πολεοδομικό σχεδιασμό και στη χάραξη πολιτικής. Η απαίτηση την οποία πρέπει να πληρούν οι πόλεις που υποβάλλουν προσφορά για ανάπτυξη ολοκληρωμένων πολιτιστικών στρατηγικών έχει μεταβάλει τον τρόπο με τον οποίο οι δήμοι βλέπουν και αξιοποιούν τον πολιτισμό, οδηγώντας συχνά στη δημιουργία ή τη βελτίωση των πολιτικών για τον πολιτισμό σε επίπεδο πόλης. Οι διαδικασίες αυτές δεν περιορίζονται μόνο σε όσες πόλεις επιτυγχάνουν να πάρουν τον τίτλο· ακόμη και οι πόλεις που δεν κερδίζουν τον τίτλο επωφελούνται από ενισχυμένες πολιτιστικές στρατηγικές και βελτιωμένα πλαίσια σχεδιασμού. Διάφορα παραδείγματα καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο η διαδικασία υποβολής προσφορών μπορεί να τονώσει την ανάπτυξη περιφερειακών στρατηγικών πέραν του επιπέδου της πόλης.

Η ενσωμάτωση της δράσης ΠΠΕ εντός των πλαισίων πολιτικής των πόλεων συχνά ενισχύει και επεκτείνει τα προϋπάρχοντα μέτρα, παρέχοντας νομιμότητα και ανανεωμένη εστίαση στην πολιτιστική ανάπτυξη. Επιπλέον, η διαδικασία υποβολής προσφορών εμπνέει εμπιστοσύνη τόσο στην πολιτική ηγεσία όσο και στον πολιτιστικό τομέα, οδηγώντας συχνά σε απτές επενδύσεις στην αναζωογόνηση των πόλεων με γνώμονα τον πολιτισμό. Τα εν λόγω αποτελέσματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά ενόψει των συρρικνούμενων δημοτικών προϋπολογισμών για τον πολιτισμό: Οι πολιτιστικές πρωτεύουσες χρησιμεύουν ως εμβληματική πρωτοβουλία που διασφαλίζει την τοπική πολιτική συμμετοχή και παρέχει ισχυρά στοιχεία για την κοινωνικοοικονομική αξία των πολιτιστικών επενδύσεων. Οι εκ των υστέρων αξιολογήσεις καταδεικνύουν με συνέπεια πώς το αποτέλεσμα μόχλευσης δημιουργεί ευρύτερα οικονομικά και πολιτιστικά οφέλη ανάλογα με την αρχική επένδυση, τα οποία χρησιμοποιούν οι πόλεις για να δικαιολογήσουν τη συνέχιση και την αύξηση της στήριξης πολιτιστικών πρωτοβουλιών.

Η αξιοποίηση της κληρονομιάς που θα αφήσει η δράση παραμένει στο επίκεντρο πιθανών ζητημάτων που αφορούν τη συνάφεια των ΠΠΕ. Ενώ ορισμένες πόλεις έχουν δημιουργήσει οργανισμούς για την αξιοποίηση της κληρονομιάς, πολλές άλλες δεν διαθέτουν επαρκείς μηχανισμούς μακροπρόθεσμου σχεδιασμού. Δεδομένου ότι πολλά από τα οφέλη του έτους εορτασμού καθίστανται ορατά μόνο αφού περάσουν χρόνια από την ολοκλήρωσή του, η ταχεία σταδιακή κατάργηση των φορέων υλοποίησης ΠΠΕ έχει συχνά ως αποτέλεσμα την απώλεια ευκαιριών για τη διατήρηση της δυναμικής. Ο ανεπαρκής σχεδιασμός για την αξιοποίηση της κληρονομιάς, σε συνδυασμό με τους περιορισμούς των δεδομένων και την έλλειψη μακροπρόθεσμων πλαισίων αξιολόγησης, υπονομεύει την ικανότητα αποτύπωσης του πλήρους αντικτύπου της πρωτοβουλίας. Συνολικά, η πρωτοβουλία ΠΠΕ έχει συμβάλει στο να ενισχυθεί η σημασία της αξιολόγησης της πολιτικής για τον πολιτισμό σε ολόκληρη την Ευρώπη. Οι ομάδες εστίασης τόνισαν το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την αξιολόγηση του

αντικτύπου του πολιτισμού, με πολλά ευρωπαϊκά δίκτυα πόλεων να δημιουργούν ειδικούς άξονες εργασίας για την αξιολόγηση του αντικτύπου του πολιτισμού. Αυτό υποδηλώνει ότι η πρωτοβουλία διαδραματίζει καίριο ρόλο στην προώθηση της πρακτικής της αξιολόγησης της πολιτικής για τον πολιτισμό σε τοπικό επίπεδο.

Μια άλλη σημαντική διάσταση της συνάφειας της δράσης είναι η δυνατότητά της να στηρίξει την περιφερειακή ανάπτυξη μέσω της συνεργασίας μεταξύ των πόλεων και των γύρω περιοχών τους. Ορισμένα παραδείγματα δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο η πρωτοβουλία μπορεί να αποκεντρώσει επιτυχώς τα πολιτιστικά οφέλη και να αυξήσει την πρόσβαση σε πολλούς δήμους. Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται διαρθρωτικές προκλήσεις, ιδίως στις αγροτικές περιοχές και στους μικρότερους δήμους, που μπορεί να μη διαθέτουν την ικανότητα υλοποίησης που απαιτείται για μια αποτελεσματική συμμετοχή.

Παράλληλα, η δράση προσαρμόστηκε ώστε να παραμείνει συναφής με τις προτεραιότητες πολιτικής της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της επέκτασης της επιλεξιμότητας σε τρίτες χώρες, της ενσωμάτωσης μεγαλύτερης εστίασης στον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο και της προώθησης της ευρωπαϊκής διάστασης. Ωστόσο, οι συζητήσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη σχετικά με τον ρόλο και την προβολή της ευρωπαϊκής διάστασης, καθώς και η υποεκπροσώπηση των περιβαλλοντικών και ψηφιακών προτεραιοτήτων στα επίσημα κριτήρια επιλογής, υποδεικνύουν τομείς που χρήζουν περαιτέρω βελτίωσης ώστε να διατηρηθεί η συνάφεια της πρωτοβουλίας σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο πλαίσιο πολιτικής.

4. Συμπεράσματα και διδάγματα που αποκομίστηκαν

Η αξιολόγηση δείχνει ότι η ΠΠΕ είναι μια επιτυχημένη εμβληματική δράση της ΕΕ με ισχυρή σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας και πολύ περιορισμένο αντίκτυπο στον προϋπολογισμό της ΕΕ. Επιπλέον, η δράση μπορεί να έχει μετασχηματιστική επίδραση στις διάφορες υποψήφιες και επιλεγμένες πόλεις, καθώς απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και την ενσωμάτωση του πολιτισμού στην τοπική πολιτική των πόλεων ώστε να ληφθούν υπόψη για τον τίτλο. Η δράση έχει επίσης ισχυρή συνοχή με άλλες δράσεις της ΕΕ, ιδίως με το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη», και καθιστά δυνατή τη διάδοση των αξιών της ΕΕ και των Ευρωπαίων επαγγελματιών του πολιτιστικού τομέα και των καλλιτεχνών, καθώς και των έργων τους στην ΕΕ και πέραν αυτής.

Η πρώτη ενδιάμεση αξιολόγηση της δράσης «Πολιτιστικές Πρωτεύουσες της Ευρώπης» για την περίοδο 2020-2033 ανέδειξε τόσο τις επιτυχίες όσο και τις προκλήσεις, προσφέροντας σημαντικά διδάγματα για το μέλλον της δράσης. Τα πορίσματα θα καθοδηγήσουν την ΠΠΕ στην επόμενη φάση της μετά το 2033, διασφαλίζοντας τη συνεχή επιτυχία και συνάφειά της.

Μεγαλύτερη έμφαση στην «ευρωπαϊκή διάσταση» του διαγωνισμού: Η «ευρωπαϊκή διάσταση» αποτελεί βασικό στοιχείο της δράσης ΠΠΕ και των κριτηρίων επιλογής. Ωστόσο, φαίνεται ότι, με βάση τις παρατηρήσεις, συχνά δεν είναι πλήρως κατανοητή από τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μπορούσε να διερευνήσει τρόπους για την ανάπτυξη της κατανόησης αυτής της διάστασης.

Μακροπρόθεσμη γνώση: Λόγω της απουσίας επίσημου δικτύου ΠΠΕ, υπάρχει κίνδυνος απώλειας γνώσεων ανάμεσα στις νεοανακηρυχθείσες και τις προηγούμενες πόλεις. Η Επιτροπή θα μπορούσε να διερευνήσει τρόπους για την προώθηση της ανταλλαγής γνώσεων στην κοινότητα των ΠΠΕ ώστε η δράση να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές της, ιδίως σε σχέση με την ευρωπαϊκή της διάσταση.

Επικοινωνία: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επικοινωνεί ενεργά σχετικά με την επίσημη ανακήρυξη των Πολιτιστικών Πρωτευουσών της Ευρώπης με πολλαπλά κανάλια, συμπεριλαμβανομένων

δελτίου Τύπου, ιστοτόπων και μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ωστόσο, επί του παρόντος δεν υπάρχουν συγκεντρωμένες δράσεις επικοινωνίας σε επίπεδο ΕΕ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και άλλα θεσμικά όργανα σε επίπεδο ΕΕ για την προώθηση των πόλεων ΠΠΕ. Αυτό περιορίζει την προβολή και τον αντίκτυπο της δράσης, καθώς και την ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με αυτήν. Η ΠΠΕ θα επωφεληθεί από τις επικοινωνιακές προσπάθειες της ΕΕ για τη στήριξη και τη συμπλήρωση του έργου των πόλεων που φέρουν τον τίτλο, σε συντονισμό με τα κράτη μέλη και με τη συμβολή τους. Ο διορισμός πρεσβευτών της ΠΠΕ σε πολιτικό επίπεδο θα μπορούσε να βοηθήσει την πρωτοβουλία.

Δεδομένα: Το σύνολο των δεικτών που παρέχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στους οργανισμούς που είναι αρμόδιοι για τη διοργάνωση των διαφόρων διαγωνισμών ΠΠΕ θα πρέπει να επανεξεταστεί με βάση τα αποτελέσματα και τα κενά δεδομένων που εντοπίστηκαν κατά τη διαδικασία αξιολόγησης.

Ομάδα εμπειρογνωμόνων: Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι η ομάδα εμπειρογνωμόνων διαθέτει τις δεξιότητες και τους πόρους για την αποτελεσματική εκτέλεση των καθηκόντων της. Η Επιτροπή θα μπορούσε να ενισχύσει τη συνεργασία με άλλα θεσμικά όργανα για να διασφαλίσει ότι η ομάδα είναι ποικιλόμορφη τόσο ως προς την εκπροσώπηση όσο και ως προς την εμπειρογνωσία. Επιπλέον, μια διαρθρωμένη διαδικασία ένταξης για τα νέα μέλη θα συμβάλει στη διασφάλιση της καλής προετοιμασίας τους και στη στήριξη της ομαλής μετάβασης και παράδοσης από τα απερχόμενα μέλη.

Μακροπρόθεσμος σχεδιασμός: Η αξιολόγηση έδειξε ότι ο μακροπρόθεσμος αντίκτυπος της δράσης δεν βιώνεται στο έπακρο σε ορισμένες πόλεις. Η Επιτροπή θα μπορούσε να διερευνήσει την ενίσχυση του κριτηρίου της «συμβολής στη μακροπρόθεσμη στρατηγική» και να ενισχύσει τα κριτήρια και τους δείκτες αξιολόγησης για την προώθηση πιο μακροπρόθεσμου αντικτύπου στις διάφορες υποψήφιες πόλεις.

Συνοψίζοντας, η αξιολόγηση παρέχει κρίσιμης σημασίας πληροφορίες σχετικά με την πρόοδο και τις δυνατότητες του προγράμματος. Μετά από 40 χρόνια η δράση παραμένει συναφής και ιδιαιτέρως επιθυμητή από τις πόλεις και τις περιοχές για να αναπτυχθούν μέσω του πολιτισμού. Ωστόσο, είναι σημαντικό να επικαιροποιηθεί η δράση ώστε να διασφαλιστεί η συνεχής συνάφειά της στο μέλλον, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη τις αναδυόμενες τάσεις που εμφανίστηκαν τα τελευταία χρόνια, όπως ο αυξημένος αριθμός μικρότερων πόλεων ως κατόχων του τίτλου.